Инж. Војислав МИЈУШКОВИЋ
Привредна комора СР Црне Горе — Титоград

Пољопривредне организације у друштвеном плану СРЦГ за 1963. годину*)

Друштвеним планом привредног развоја Црне Горе за 1963. годину предвиђа се повећање физичког обима укупне пољопривредне производње за 24%, а на друштвеном сектору за око 28% у односу на 1962. годину, што се види из основних показатеља плана.

Индекс физичког обима пољопривредне производње:

	1961.	1963.	1962.
Пољопривреда укупно	100	81,8	101,6
		100	124,1
Друштвена газдинства	100	102,9	131,7
		100,0	128,0
Приватни сектор	100	79,8	100,4
		100	123,7

Предвиђени ниво пољопривредне производње у 1963. години у односу на остварену производњу у 1962. години очекује се код свих грана пољопривредне производње сем код сточарства, што се види из сљедећег прегледа:

	Индекси	
	1963/62.	1963/61.
Ратарство	165	123
Воћарство	126	73
Виноградарство	131	134
Сточарство	96	92
Рибарство	123	122
Домаћа прерада	109	80

* Реферат одржан на Савјетовању са представницима пољопривредних организација, у Привредној комори СР Црне Горе 22. марта 1963. године.

Највеће повећање предвиђа се у ратарској производњи, 65% у односу на остварену производњу у 1962. години, затим виноградарству 31%, воћарству 26%, рибарству 23% итд., док се у сточарству предвиђа нижа укупна производња него у 1962. години. Ово због тога што се правилно оцјењује да ће почетком 1963. године доћи до знатног смањења сточног фонда (говеди и оваца) у односу на стање почетком 1962. године и то у првом реду због оскудице у кабастој сточној храни 1962. године, што се јавило као посљедица суше.

Прилично висок пораст физичког обима производње на приватном сектору у 1963. години полази, с једне стране, од ниске производње у 1962. години и, с друге, од повољнијих услова привређивања и спровођења одговарајућих мјера од којих полази план, а које ће омогућити предвиђено повећање производње.

Код предвиђеног пораста производње, како на друштвеном тако и на приватном сектору, реално су сагледани сви фактори који су условили ниску производњу у 1962. години, као и могућности за реализацију друштвеног плана у 1963. години који се заснива на:

— повећању сјетвених површина;
— бољем коришћењу средстава за производњу;
— повољнијем економском положају;
— потпунијем коришћењу постојећих капацитета кроз већу примјену савремених технолошких процеса;
— довршењу започетих објеката (стаклара, живинарника, засада др.);
— увођењу стимулативног облика награђивања;
— већем интересу кроз учешће фонда ризика за производњу поврћа и воћа;
— ширем и чвршћем повезивању пољопривредних организација са трговином и индустријом;
— проширивању кооперативних односа са индивидуалним произвођачима са тенденцијом стварања дугорочних и чврстих односа;
— широј примјени закона о искоришћавању земљишта, одн. примјени прописа о агроминимуму.

Повећање сјетвених површина у економској 1962/63. години предвиђа се на 63.000 ха или за преко 3.500 ха у односу на претходну економску годину, тако да би кретање засијаних површина изгледало овако:

У хектарима

	1961.	1962.	1963.
Укупно	58.946	53.359	63.000
Друштвена газдинства	1.768	2.130	3.010
Индивидуални произвођачи	57.178	57.229	59.900

Према томе, укупно повећање засијаних површина у 1963. години предвиђа се за око 6 процената више у односу на претходну годину, а код друштвеног сектора за око 38%, што је још увијек незнатно, с обзиром да ће сјетвене површине друштвеног сектора и уз овакво повећање износити свега око 5% укупних сјетвених површина.

У многим подручјима постоје реални услови за подруштвљавање већих површина чему ће допринијети шира примјена позитивних прописа о искоришћавању земљишта, па је задатак пољопривредних организација и друштвено-политичких фактора комуне да правилно оцијене ове могућности, користећи створене услове за реализацију овога плана. Код овога треба користити све могућности за подруштвљавање што већих површина као што су откуп, дугорочни закуп и др. што треба да буде стална пракса пољопривредних организација и задатак политичких фактора у комуни, заснована на дугорочном плану предвиђена земљишта у друштвену својину.

Код овога треба дати приоритет проширењу друштвеног сектора у оним подручјима Републике гдје постоје реалне могућности за формирање крупних социјалистичких газдинстава и организовање савремене индустријске пољопривредне производње, као што су подручја Зетско-бјелопавлићке равнице, Улцињско са Штојским пољем, Грбаљско са Мрчевим пољем итд., не запостављајући при томе ни друга подручја која такође имају услова за унапређење пољопривредне производње.

У овом правцу било је и досада позитивних настојања која су у овој години испољена у нешто јачој мјери што потврђују и досада поднијети захтјеви од стране пољопривредних организација за откуп површине од преко 4.000 ха. Пољопривредна банка је, разматрајући ове захтјеве, већ одобрила средства за површину од око 2.500 ха, а реално је очекивати да ће и остали захтјеви бити одобрени наредних година.

Позитивна околност при овоме је што ови захтјеви потичу баш од пољопривредних организација оних подручја у којима би требало првенствено усмјерити највећи дио инвестиционих средстава за јачање друштвеног сектора и организовање савремене индустријске производње.

Како се већ налазимо пред реализацијом одобрених програма за откуп земље, нужно је да се при томе отклоне слабости и пропусти, које су се испољавале код досадашње политике откупа. Настојати да се избјегне плаћање земљишта по високим откупним цијенама, што се као тенденција јасно испољавало код појединих општина. Откупне цијене земљишта свести на реалне основе, како би се у даљој експлоатацији земљишта могао одржати принцип рентабилног пословања, а што ће се постићи досљедним спровођењем у живот расположивих економских мјера и инструмената.

Упоредо са подруштвљавањем површина предвиђеним програмом откупа који треба убрзати, пољопривредне организације којима ће бити додијељена ова земљишта на коришћење, треба да приступе њиховом привођењу култури, како би се на одговарајућем дијелу ових површина организовала производња још у овој години.

Код оцјене развоја пољопривредне производње у 1963. години и предвиђеног повећања обима производње у односу на претходну годину, пошло се поред осталога и од бољег и већег коришћења капацитета и средстава за производњу на друштвеним газдинствима. Ова предвиђања су оправдана јер се постојећи капацитети, нити, пак, расположива средства за производњу, не користе у довољној мјери, што је поред низа објективних фактора, будући да је већина наших газдинстава још у изградњи, јавља као посљедица недовољне оријентације на модернизацију и специјализацију производње.

Знатне резерве у повећању производње на већ постојећим капацитетима код друштвених газдинстава могу се наћи и у повећању приноса, снижењу трошкова по јединици производа, бољој организацији рада, бољем коришћењу средстава за производњу, примјени савремене технологије итд.

Познато је да наша друштвена газдинства кроз досадашњу производњу нијесу ове резерве довољно користила, нашто је имао утицаја, поред осталог, и недостатак једне чврсте производне оријентације. Недостатак производне оријентације нарочито се уочава у разноврсној производњи и набавци појединих основних средстава која се данас само дјелимично или уопште не користе. Најбољи примјер за ово је механизација, јер се на појединим газдинствима око 80% радова, чак и код култура код којих је производни процес могуће потпуно механизовати, данас изводи ручно, што у већини случајева доводи у раскорак планирану агротехнику и могућност њене стриктне примјене на већим површинама.

Машине се углавном користе за основну обраду земље, припрему земљишта за сјетву, а дјелимично и за сјетву, која је често неквалитетна због неодговарајућих прикључних машина, док се остале операције, чак шта више и жетва пшенице, изводе ручно.

Чињеница је да неке пољопривредне организације немају механизацију чија би структура одговорила њиховој производњи, што се не би могло закључити по укупном броју трактора који се у 1963. години цијени на 220 комада, јер на један трактор отпада свега око 15 ораничних површина друштвеног сектора, те проблем механизације треба гледати не у недостатку трактора већ у комплетирању линије машина за поједине културе или групе сличних култура. На овај начин, уз повећање продуктивности рада, сезонска радна снага свела би се на минимум, а *time и smanjili*

трошкови производње који су данас код већине организација недозвољено високи.

Због тога се поставља, као врло озбиљан, задатак да друштвена газдинства, уз настојање да се постојећи машинско-тракторски парк правилно и умјесно користи, набаве и линије машина које би омогућиле примјену комплексног процеса производње за оне културе гдје ова рјешења постоје.

Врло ниски просјечни приноси, који се постижу код већине култура на друштвеном сектору, посљедица су, између осталог, највише одсуства савремене агротехнике што би у будућем раду требало отклонити.

Код досадашњих резултата који се постижу у производњи на појединим газдинствима и код низа савремених технолошких рјешења које је пољопривредна служба провјерила у пракси, неодрживо је да су приноси на друштвеним газдинствима код већине култура на нивоу индивидуалних произвођача у дотичном подручју, а није риједак случај да наше пољопривредне организације постижу приносе и испод просјечних приноса индивидуалних произвођача.

Због тога пред радним колективима и стручном службом пољопривредне организације стоји озбиљан задатак да проанализирају узроке овако ниске производње како би их што прије отклонили и подигли производњу на одговарајући ниво који би нашао и економско оправдање.

Анализирајући узроке досадашње ниске производње наша друштвена газдинства морају кроз овогодишње планове усвојити и примијенити такве технолошке процесе који ће у конкретним условима дати високу и рентабилну производњу.

Да би се постигао потпуни успјех у извршењу плана, потребно је организацију рада поставити тако да свака организациона јединица буде до детаља упозната са непосредним задацима који јој предстоје за његову реализацију. Ово због тога што у досадашњој организацији рада, која је била доста слабо постављена, има знатних резерви, како у повећању приноса, тако и у смањењу трошкова производње. С друге стране, обимни задаци које пред нас поставља план, наћи ће рјешење једино кроз модерну производњу и максимално залагање сваког члана колектива.

Дакле, производни планови наших друштвених организација треба да буду функција свих потенцијалних могућности радних колектива и да гарантују њихово максимално залагање у свим производним операцијама.

У вези са овим и награђивање треба тако подесити да висина личних примања буде везана за квалитет обављених радова и одговарајућу производњу.

Значајну улогу у извршењу планских задатака треба да одигра научно-истраживачка и стручна пољопривредна служба.

Ове службе треба да дају конкретна технолошка рјешења према условима појединих подручја. Наиме, научно-истраживачка и стручна служба треба да, у заједници са радним колективима пољопривредних организација, проанализирају могућност појединих организација и на бази конкретних услова утврди одговарајуће технолошке процесе који ће обезбиједити високу и рентабилну производњу.

Кроз примјену датих технолошких процеса и постигнуте резултате треба вршити и дјелимично финансирање ових служби како би се што више заинтересовале и везале за реализацију планом постављених задатака.

Колико је, са гледишта извршења плана, важно активирање свих резерви и повећање производње на друштвеном сектору у датом моменту далеко је важније коришћење свих могућности за повећање пољопривредне производње на приватном сектору. Ово због тога што друштвени сектор производње учествује у укупној пољопривредној производњи, као што је већ напоменуто, са доста малим процентом, као и због коришћења већег дијела површина приватног сектора на врло екстензиван начин, што представља велике резерве за повећање пољопривредне производње. Ради тога се наша друштвена газдинства, а посебно земљорадничке задруге, морају до максимума ангажовати, не само на потпуном коришћењу својих капацитета већ и на активирању капацитета приватног сектора, тј. њихово дјеловање треба посматрати кроз укупни развој пољопривреде на дотичном подручју.

У том правцу друштвена газдинства, нарочито она у равничарском подручју и хидромелиорационим системима треба да користе све могућности сарадње са индивидуалним произвођачом како би се друштвено организованом производњом захватиле што веће површине.

Велике резерве за повећање производње путем заснивања кооперативних односа на економским основама постоје у свим подручјима Републике те ове могућности треба користити.

Досадашња искуства и резултати производње постигнути у кооперацији треба да нам послуже за сагледавање слабости и пропуста који су овдје чињени како би те слабости убудуће отклањали.

Погрешно би било препоручивати видове кооперације, јер је задатак сваке организације да сама проучи могућности — према конкретним условима.

Овдје треба истаћи да пољопривредне организације кооперацију не смију гледати као извор неоправдане акумулације, већ ову треба поставити на здраву економску основу како би од ње имали користи не само пољопривредна организација већ и приватни произвођач, а тиме и друштво као цјелина.

Дакле, пред наше пољопривредне организације поставља се задатак да путем кооперативних односа обухвате што већи број

индивидуалних произвођача и да на тим површинама, путем већих улагања и примјеном пуне агротехнике, постигну што боље приносе.

Досљедна примјена постојећих позитивних прописа о искоришћавању земљишта имаће великог утицаја на повећање производње, било да ће доћи до појачане иницијативе од стране индивидуалног произвођача за кооперативне односе, било да ће се убрзати процес подруштвљавања пољопривредних земљишта у појединим подручјима, те би пољопривредне организације и у овом правцу требало да усмјере своју дјелатност. Код примјене ових прописа морамо правилно оцијенити своје снаге како би се ове мјере доносиле у оном обиму у којем би се могле и досљедно спроводити. Позитивна су настојања која предузимају у овом правцу неки народни одбори (Даниловград, Титоград, Бар, Бијело Поље итд.) само при томе треба благовремено обезбиједити материјалну основу уз конкретно задужење пољопривредних организација и стручне службе за њихову реализацију, јер само у том случају могу се очекивати жељени ефекти код примјене ових мјера на ширем плану.

Овдје није потребно истицати да реализација задатака које нам поставља друштвени план за 1963. годину зависи од благовременог обезбјеђења материјалних средстава потребних за планирану производњу те уколико овај проблем није ријешен у цјелини, потребно је ангажовати све снаге да се ово ријеши у што краћем року.

У извршењу друштвеног плана неопходно је што тјешња сарадња произвођачких организација са трговином и прехранбеном индустријом, како би се обезбиједило што више сировина, било за потребе тржишта, било за обезбјеђење капацитета прехранбене индустрије.

Наша досадашња настојања и предузете мјере у том правцу нијесу дали жељене резултате.

Иако смо сасвим благовремено покренули иницијативу уговарања пољопривредне производње и путем заједничког састанка успоставили директан контакт између представника пољопривредних и трговинских организација, ипак није дошло до склапања чврстих уговора. Тенденција ишчекивања и узајамног пословног неповјерења појавила се код оба пословна партнера (пољопривреде и трговине). Потреба је изискивала безусловно ступање у пословне аранжмане, чиме се обезбјеђивао обостран ефекат, како у погледу континуираног и сигурног обезбјеђивања тржишта и стабилизације цијена, тако и код пољопривредних организација ради оријентације на крупнију и рентабилну производњу, с обзиром на обезбијеђен и сигуран пласман произведене робе.

Предвиђено формирање фондова ризика утицало је да оба партнера смјелије иду у пословне односе, но и поред свих погод-

ности изостала је сарадња на овом друштвено корисном послу. Да су наше организације користиле овакве повољности могле су обезбиједити сигуран пласман сопствене производње, а поред тога захватити и знатне тржне вишкове индивидуалних произвођача, чиме би знатно допринијели даљој пословној сарадњи са приватним произвођачима, а што је интенција нашег даљег развитка пољопривреде. Оваквом праксом на подручју Далмације постижу се обострано добри пословни резултати, те је несхватљиво да се и код нас не прихвати једна таква позитивна иницијатива. На сличан начин могло би се рјешавати и питање обезбјеђења сировинских база наше прехранбене индустрије, која користи своје капацитете једва до 30%. Носиоци оваквих акција треба да буду у првом реду наше пољопривредне организације, а да их фабрике стимулирају у тој дјелатности. Одсуство пословности код наших организација дошло је и овог пута до пуног изражаја.

Пољопривреда у друштвеном плану треба да повећа извоз, у чему треба највише да учествује сточарство.

Овај задатак је утолико одговорнији што је усљед суше у прошлој години дошло до знатног смањења сточног фонда. Ради тога, а у циљу реализације плана извоза стоке, потребно је утврдити конкретне акционе програме у којима ће бити одређени задаци до крајњих извршиоца.

Што се тиче извоза других производа, постоје реалне могућности за повећање извоза дувана, а дијелом и поврћа, те је с тим у вези потребно убрзати изградњу стаклара, као и предузети мјере за реализацију програма производње дувана. Друштвеним планом привредног развоја за 1963. годину у пољопривреди се предвиђају инвестиције у износу од 1.855,000.000.— динара. Ова средства намијењена су за доградњу већ започетих објеката као што су стакларе, живинарници, проширење капацитета на неким пољопривредним добрима и задругама и сл.

Како друштвени план предвиђа дијелом и производњу на овим објектима, то је потребно да пољопривредне организације убрзају њихову изградњу.

Кад смо код питања инвестиција у пољопривреди неопходно је указати на неке значајне моменте који су се испољили у досадашњој нашој пракси. Наиме, наша инвестициона изградња оријентисана је у првом реду према интенцијама југословенске кредитне политике у складу са конкурсима које је расписивала Пољопривредна банка, само што се у већини случајева код нас ишло на мање захвате, који су се касније кроз експлоатацију показали углавном нерентабилни. Зато у будућој оријентацији треба безусловно прекинути са таквом праксом, и усмјерити средства и расположиве снаге на рјешавање крупнијих захвата, а ми за то имамо услова и повољних могућности. Оваквом инвестиционом политиком омогућићемо кроз сопствену акумулацију развијање

и оних подручја која из садашњег аспекта не могу никако доћи у приоритетан план.

Посебан проблем из области инвестиција, који захтијева брже рјешење, је активирање већ уложених инвестиција код неких пољопривредних организација. Ове инвестиције, било да се ради о дугогодишњим засадима, мелиорационим објектима или економским зградама, према утрошку средстава су завршене, али још не дају потребне ефекте те би требало сваки овакав објекат посебно анализирати и проучити могућност његовог бржег активирања, како би се што прије могао оспособити за нормалну експлоатацију, а самим тим и за отплату ануитета и других друштвених обавеза.

На рјешењу ових питања дотичним организацијама морале би ефикасно помоћи стручне службе комуне и Републике. Начелна рјешења и препоруке неће допринијети рјешавању ових проблема, већ треба прићи појединачном проучавању сваког оваквог објекта и донијети конкретна и ефикасна рјешења.

За успјешно извршење задатака друштвеног плана значајан фактор су одговарајући стручни кадрови. Код наших пољопривредних организација број инжењерско-техничких кадрова бројно је углавном довољан; међутим, за примјену савремене технологије и модерну индустријску производњу потребни су специјализовани стручни кадрови у којима наше организације оскудијевају. Посебан проблем представља недостатак квалификоване радне снаге, без које се не може успјешно ријешити питање савремене и рентабилне производње.

Досадашњи покушаји за рјешавање овог акутног проблема нијесу дали озбиљнијих резултата, јер се углавном ишло са парцијалним и бројно ограниченим ријешењима. Да би се ово питање што брже и комплексније ријешило треба утврдити један дугорочнији план оспособљавања стручних кадрова, и у складу са материјалним могућностима радити на његовој реализацији. На рјешењу овог питања знатну помоћ треба да пружи Пољопривредна школа у Бару коју би требало преоријентисати у школски центар за оспособљавање, у првом реду, непосредних произвођача.

Знатну помоћ у извршењу задатака Друштвеног плана пружило би проширење пословне сарадње међу пољопривредним организацијама која је још увијек неразвијена, тако да свака организација рјешава изоловано своју проблематику и самостално се појављује на тржишту са разноврсном и ограниченом производњом, што је у савременим условима скоро неодрживо.

У прилогу ове тврдње говоре јасно и неуспјели покушаји овогдишњег уговарања. Да су наше пољопривредне организације биле пословно удружене могле би много конкурентније иступати на тржиште, а поред тога успјешније би се рјешавала и многа друга питања из области организовања производње, реализације

инвестиција, бољег коришћења производних капацитета, нарочито механизације, стручних кадрова и другог.

Даљи развијени пут наше привреде, а у оквиру тога и пољопривреде, захтијева брже рјешење питања пословне сарадње. Овакву сарадњу треба претходно добро проучити и рјешавати конкретно према потребама самих организација и карактеру производње у појединим производним подручјима. Интересантно је напоменути да у овом правцу немамо чак ни почетних иницијатива од стране наших организација, макар да је добро познат општејугословенски курс по овом питању, и да су у другим крајевима овим путем већ постигнути видни резултати. Даља изградња нашег друштвеног сектора намеће бржу оријентацију у правцу пословне сарадње те нас даље оклијевање може чак наћи и неспремне, што би се врло негативно одразило на економски ефекат пословања наших организација. Изградња модерних стаклара, живинарских фарми, ступање на род плантажних винограда и воћњака захтијеваће још ове године чвршће повезивање заинтересованих произвођача, те се у том правцу треба благовремено оријентисати и тражити конкретна и најприкладнија рјешења.

Поред проблема пословне сарадње важно је истаћи значај интеграције у овој области привреде. Неких почетних иницијатива у том правцу је било, мада су шири захвати изостали. Колико је нама познато, на проучавању могућности интеграције претходне дискусије вођене су у Никшићу, Титограду и Бијелом Пољу. До конкретизације тих дискусија није још дошло. Ми сматрамо оправданим детаљно сагледавање и аналитичко проучавање интеграционих могућности, било да се ради о оквирима појединe комуне или, пак, о производним подручјима у цјелини. Стиче се утисак да су административно-територијалне границе појединих општина још увијек препрека за одређена бржа кретања у погледу интеграционих подухвата. Треба напоменути да је код нас у пољопривреди и прехрамбеној индустрији већина организација још увијек економски слаба, у процесу инвестиционе изградње, те је утолико теже сагледати сигурне путеве интегрирања. На овом послу предстоји један сталан и студиозан рад како би се заиста и нашла најбоља рјешења.

Као што се види из поставки Друштвеног плана, обим задатака који стоје пред пољопривредом заиста је велики, те ће се за њихово успјешно извршење морати уложити максимум напора, у првом реду самих произвођача, а затим и свих осталих друштвених фактора.